

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.1.5>

KOMPETENCYJNY MODEL SZKOLENIA ZAWODOWEGO PRZYSZŁYCH SPECJALISTÓW W ZAKRESIE TECHNOLOGII ŻYWIENIA

Olha Kravchenko

kandydat nauk pedagogicznych, starszy wykładowca Katedry Chemii i Metodyki Nauczania

Krzyworoskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego (Krzywy Róg, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-5145-3689

gluschenkoo@ukr.net

Adnotacja. W artykule omówiono kwestię celowości szkolenia specjalistów w zakresie technologii żywienia w dualnej formie kształcenia, co wynika z warunków konkurencji na rynku pracy, potrzeby integracji edukacji, biznesu i produkcji. O cechach takiego szkolenia decyduje nie tylko opanowanie wiedzy zawodowej, ale przede wszystkim umiejętności praktyczne i umiejętności przyszłej działalności. Jednym ze sposobów rozwiązania problemu szkolenia wysoko wykwalifikowanych specjalistów z branży spożywczej jest przejście od zawodowo-kwalifikowanego do kompetencyjnego modelu szkolenia specjalisty. Autorka zaproponowała własną wizję modelu kompetencyjnego szkolenia specjalisty w zakresie technologii żywności, którego elementy strukturalne określają kluczowe, merytoryczne, branżowe i zawodowe kompetencje zapewniające realizację programu nauczania odpowiednich programów szkoleniowych. Na podstawie badania norm szkolnictwa wyższego podkreślono kompetencje programowe, które powinien wykazać przyszły specjalista w zakresie technologii żywności.

Słowa kluczowe: kompetencja, fachowość, model, specjalista ds. technologii żywienia.

COMPETENCY-BASED MODEL OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN FOOD TECHNOLOGY

Olha Kravchenko

Candidate of Pedagogic Science (Ph.D.),

Lecturer at the Department of Chemistry and its Methods

Kyryvi Rih Pedagogical University (Kyryvi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-5145-3689

gluschenkoo@ukr.net

Abstract. The article considers the expediency of training specialists in food technology in the dual form of education, due to the conditions of competition in the labor market, the need to integrate education, business, and production. The peculiarities of such training are not only the acquisition of professional knowledge but also first of all practical skills and abilities of future activity, strengthening the practical orientation of training. One of the ways to solve the problem of training highly qualified specialists in the food industry is the transition from a professional qualification to a competency-based model of specialist training. The author proposes his own vision of the competency-based model of training a specialist in food technology, the structural components of which identify key, subject, branch, professional competencies. Based on the study of higher educational standards, the program competencies to be demonstrated by the future specialist in food technology have been identified.

Key words: competence, competency-based approach, model, specialist in food technology.

КОМПЕТЕНТНІСНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ТЕХНОЛОГІЇ ХАРЧУВАННЯ

Ольга Кравченко

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри хімії та методики навчання

Криворізького державного педагогічного університету

(Кривий ріг, Дніпропетровська область, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-5145-3689

gluschenkoo@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто питання доцільності підготовки фахівців із технології харчування за дуальною формою здобуття освіти, що зумовлено умовами конкуренції на ринку праці, а також необхідністю інтеграції освіти, бізнесу й виробництва. Особливостями такої підготовки визначено оволодіння не лише професійними знаннями, а й практичними вміннями та навичками майбутньої діяльності. Одним зі шляхів вирішення проблеми

підготовки висококваліфікованих спеціалістів харчової галузі визначено перехід від професійно-кваліфікаційної до компетентнісної моделі підготовки фахівця. Автором запропоновано власне бачення компетентнісної моделі підготовки фахівця з технології харчування, структурними компонентами якої визначено ключові, предметні, галузеві та фахові компетенції, що забезпечують реалізацію навчального плану відповідних програм підготовки. На основі дослідження стандартів вищої освіти виокремлено програмні компетентності, які повинен демонструвати майбутній фахівець із технології харчування.

Ключові слова: компетенція, компетентність, модель, фахівець із технології харчування.

Вступ. Система підготовки майбутніх фахівців із технології харчування до діяльності в закладах вищої освіти здійснюється згідно з державними стандартами та орієнтується на науково-методичне забезпечення освітнього процесу відповідно до потреб виробничої практики і професійної компетентності майбутнього спеціаліста (Рудь, 2006: 74). Модель професійної діяльності фахівця з харчових технологій за дуальною формою здобуття освіти узагальнює інформацію про мету, зміст і характер діяльності, її структуру, виробничі функції працівника, модель його особистості, що задовольняє сукупність суспільних вимог до підготовки висококваліфікованого, конкурентоспроможного спеціаліста, рівня його професійної компетентності й особистісного розвитку. Модель дуальної підготовки майбутніх фахівців із харчових технологій розробляється з урахуванням ролі випускника закладу вищої освіти в майбутній професії, його функціональних обов'язків на робочому місці, кінцевих результатів навчання. Серед дієвих результатів такого навчання сучасні науковці виділяють компетенції як здатність особи ефективно застосовувати сформовані здібності, знання, уміння, практичний досвід у процесі навчальної та професійної діяльності, реалізовувати діяльність у певних професійних і соціально-особистісних предметних сферах (Андрєєва, Григораш, 2006: 102). Саме компетенції визначають обсяг знань і вмінь, які повинні демонструвати випускники закладів вищої освіти в певній сфері професійної діяльності (Мазаракі, Ткаченко, 2013: 3).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні компетентнісної моделі професійної підготовки майбутніх фахівців із технології харчування за умови реалізації дуальної форми здобуття освіти, а також у визначенні структури цієї моделі.

Основна частина. Реформування системи вищої освіти відповідно до європейських вимог, спрямованість навчального процесу на підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних, мобільних фахівців на основі компетентнісного підходу є прерогативою держави (Красильникова, 2002: 105–106). На думку експерта у сфері методології освіти В. Луначєка, підготовка здобувачів вищої освіти в сучасних умовах неможлива без урахування основних положень компетентнісного підходу, а формування певних професійних компетенцій є необхідною умовою розвитку та модернізації освітньої сфери у ХХІ столітті (Луначєк, 2013: 161). У документах Болонського процесу визначено, що компетентнісний підхід до проектування результатів освіти заснований на компетенціях (Байденко, Селєзнева, 2005: 25) та є інструментом для запровадження освітніх реформ за міжнародними стандартами (Краєвський, Хуторської, 2003: 4).

Компетентнісний підхід відображає зміст освітнього процесу, що включає не лише знаннево-орієнтований компонент, а й ціннісне ставлення до набутих знань і вмінь як основи для саморозвитку, самореалізації особистості (Луговий, 2010: 2–3); він передбачає набуття цілісного досвіду вирішення життєвих і професійних завдань, виконання ключових функцій та соціальних ролей (Яковчук, 2017: 232–233). У процесі дослідження компетентнісного підходу науковці розглядають його також у контексті ідей цілеспрямованості освітнього процесу, при цьому зміст навчання вони визначають через сукупність знань і вмінь студентів, досвід творчої діяльності, ціннісне ставлення до майбутньої професії (Лузан та ін., 2018: 34), а також встановлюють ієрархічність освітніх компетентностей, що повинні безпосередньо впливати на підбір змісту, організаційних форм, технологій навчання (Астахова і др., 2006: 283–284).

Саме компетентнісний підхід є основою для розроблення сучасних стандартів вищої освіти, а рівень сформованості компетенцій здобувачів освіти є одним із ключових критеріїв оцінки якості їхньої професійної підготовки. У контексті нашого дослідження варто розглядати компетентнісний підхід через зв'язок між майбутньою чи реалізованою професійною діяльністю та функціональними характеристиками суб'єктів цієї діяльності. Сукупність компетентностей не випадкова, вона має відображати цілісну характеристику фахівця, його здатності й можливості до вирішення найрізноманітніших завдань професійної діяльності.

Компетентнісний підхід становить основу для розроблення, проектування програм підготовки студентів, відображає структуру компетенцій, які випускники закладів вищої освіти повинні засвоїти та демонструвати, а також системні й цілісні результати навчання, рівень готовності до професійної діяльності (Луначєк, 2013: 160–161). Реалізація компетентнісного підходу в системі дуального навчання визначає високий рівень інтеграції виробничого та навчального складників освітнього процесу, опанування студентами комплексу компетенцій для забезпечення високої результативності і продуктивності виробничого процесу, розвиток професійно важливих якостей особистості, інтелектуальний і мотиваційний потенціал майбутніх спеціалістів (Биков, 2004: 59).

Унаслідок аналізу дуальної підготовки майбутніх фахівців із технології харчування з позиції компетентнісного підходу можемо стверджувати, що результатом цієї підготовки є сформованість різних видів компетенцій, які становлять основу для визначення показників і методів навчання, оцінки його ефективності відповідно до розроблених державних стандартів, мети та змісту, характеристик та особливостей майбутньої діяльності (Діденко, Жовтоніжко, 2014: 54).

У структурі професійної підготовки фахівців, зокрема майбутніх технологів харчової промисловості, сучасні фахівці виділяють загальні та професійні компетенції (Благий, 2015: 10). До загальних компетенцій відносять соціально-особистісні, загальнонаукові та інструментальні. Своєю чергою професійні компетенції диференціюють на загальнопрофесійні та спеціалізовано-професійні (Байденко, Селезньова, 2005: 29). У процесі охарактеризування структури компетентності сучасного фахівця науковці також виокремлюють різні групи компетенцій:

- соціально-особистісні (стосуються людини як індивіда, суб'єкта діяльності, визначають його взаємодію з іншими особами);
- загальнопрофесійні (охоплюють широке коло професій, поділяються на управлінські, організаційні, інформаційні, проєктувальні);
- спеціальні, або професійно-функціональні (пов'язані зі здійсненням різноманітних виробничих функцій і завдань) (Шадриков, 2004: 29–30).

На думку О. Бобієнко, основу професійної компетентності фахівця становлять шість типів компетенцій: технічна (набуття ключових професійних умінь), комунікативна (здатність до міжособистісної взаємодії, комунікацій), контекстуальна (володіння соціальним контекстом, у якому існує професія), адаптивна (здатність адаптуватися до умов і вимог професії, особливостей та змін виробничого середовища), діяльнісна та інтегративна (уміння вирішувати виробничі завдання та проблеми, приймати логічні рішення відповідно до специфіки діяльності) (Бобієнко, 2005: 126).

У структурі компетентності В. Барко виділяє три основні структурні складники: мотиваційний, предметно-практичний (операційно-технологічний) і саморегуляційний. Мотиваційний компонент, на думку науковця, характеризує загальнокультурну, соціальну та особистісно-мотиваційну компетентності. Предметно-практичний (операційно-технологічний) компонент забезпечує розвиток методологічної, практично-діяльнісної, управлінської, інформаційної, комунікативної компетентностей. Саморегуляційний складник визначає емоційно-вольове управління вміннями та навичками, формування психологічної компетентності, аутокомпетентності, сформованість рефлексії (Барко, 2010: 72–73).

У процесі підготовки майбутніх фахівців із технології харчування результати навчання є дієвими компонентами формування їхньої професійної компетентності, під якою розуміємо якісну, інтегративну, полікомпонентну характеристику, що відображає здатність до ефективної реалізації професійної діяльності. Основні напрями формування професійної компетентності фахівця з технології харчування повинні визначатися згідно зі змістом, характером та особливостями його діяльності. Серед важливих компонентів професійної компетентності фахівця харчової галузі виокремлюємо інтегративну та персональну компетентності.

Так, інтегративна компетентність є результатом навчання, що існує у вигляді реальної чи мисленнєвої діяльності, дає змогу усвідомлювати визначену освітню мету, характеризується здатністю до перенесення навчальних явищ або процесів у виробничі реалії, удосконалюється шляхом інтеграції з іншими знаннями, вміннями, навичками, а також через усвідомлення власної діяльності (Барко, 2010: 69). Інтегративну компетентність майбутнього фахівця вважаємо інтегрально-інтелектуальною, професійно-особистісною характеристикою, що формується й розвивається у процесі його професійної підготовки, визначає здатність випускника закладу освіти до інтеграції теоретичних знань, практичних умінь і навичок, успішної реалізації виробничих функцій та обов'язків, комплексного розв'язання завдань професійної діяльності, навчально-виробничих проблем технологічного, технічного й організаційного характеру, а також результатом навчання за дуальною формою здобуття освіти.

Персональну компетентність розуміємо як систему взаємопов'язаних знань, умінь, здібностей, характеристик, мотивацій, ціннісних орієнтацій особистості, а також моделей її поведінки, що формуються на основі інтегративної компетентності, сприяють ефективному виконанню професійних завдань, вирішенню виробничих проблем на певному робочому місці в певний період часу, постійному саморозвитку, самореалізації особистості за фахом (Одегов и др., 2007: 270). Важливою характеристикою персональної компетентності також вважаємо формування особистісного досвіду майбутнього фахівця під час реалізації практичної складової частини дуального навчання (Кравченко, 2021: 39–40).

Кожний складник професійної компетентності розглядаємо через сукупність взаємопов'язаних компетенцій фахівця відповідно до державних стандартів (Кожан, 2012: 547). У структурі компетентнісної моделі професійної підготовки фахівця з технології харчування визначаємо ключові, предметні, галузеві та фахові компетенції, що забезпечують реалізацію навчального плану. Так, ключові компетенції мають поліфункціональні, поліпредметні та культуродоцільні властивості, відображають особистісно значущі якості, що потрібні майбутньому технологу для реалізації сучасних вимог у повсякденному (приватному) чи професійному житті. Загальногалузеві компетенції формуються під час засвоєння змісту та специфіки харчової галузі на різних етапах навчання в закладі вищої освіти, сприяють усвідомленню й розумінню способів її функціонування, місця в переробній промисловості, суспільної цінності, а також формують уміння застосовувати суспільно важливі знання на практиці в межах професійної діяльності (Савченко, 2020: 219). Предметні компетенції є складником загальногалузевих компетенцій щодо конкретної спеціальності, формують здатність до розуміння технологічних процесів харчового виробництва, самовираження та самореалізації у професійній діяльності (Рудь, 2006: 73–74). Фахові компетенції пов'язані із загальними вимогами до майбутньої професійної діяльності фахівця з харчових технологій, передбачають ознайомлення з методами та основами технологічного процесу, забезпечують конкретизацію інших видів компетенцій (Яковчук, 2017: 39).

Набуття ключових і загальногалузевих компетенцій пов'язуємо з вивченням навчальних курсів нормативної частини циклу загальної підготовки, а формування предметних і фахових компетенцій – з вивченням різних курсів циклу професійної підготовки, проходженням практичної частини дуальної освіти на базі суб'єктів господарювання та залученням студентів до позанавчальної діяльності. Визначені компетенції вважаємо необхідними для формування дуальної компетентності майбутніх фахівців із технології харчування, що інтегрує теоретичну та практичну складові частини освітнього процесу, визначає набуття студентами особистісного досвіду під час навчання, поєднує у своїй структурі інтегративну та персональну компетентності. Дуальний характер навчання визначає формування загальнопрофесійних компетентностей.

На підставі дослідження стандартів вищої освіти, нормативно-правових актів, кваліфікаційних вимог до змісту й обсягів дуальної форми здобуття освіти та професійної підготовки фахівців із технології харчування, а також за результатами аналізу наукової та методичної літератури ми виокремили базові програмні компетентності, які повинен демонструвати випускник спеціальності «Харчові технології» закладів вищої освіти України. Відповідно, бакалавр із харчових технологій має володіти *загальними* (соціально-особистісна, комунікативна, інструментальна, науково-дослідна), *професійно-базовими* (організаційна, контроль-но-діагностична, технологічна, правова) та *спеціально-професійними* компетентностями для управління якістю й безпечністю харчових продуктів, виконання функціональних обов'язків та розв'язання типових завдань професійної діяльності на належному рівні. До спеціально-професійних компетентностей, якими має володіти спеціаліст із харчових технологій, відносимо обізнаність із питань структури харчового виробництва; володіння методами спостереження, опису, ідентифікації, управління об'єктів діяльності підприємств харчової промисловості; здатність до забезпечення якості харчової продукції відповідно до стандартів; розуміння економічних та організаційних основ професійної діяльності, особливостей ділових комунікацій; здатність до створення сприятливого професійного простору; уміння планувати та здійснювати професійний саморозвиток, самовдосконалення, самореалізацію.

Висновки. Компетентнісна модель дуальної підготовки майбутніх фахівців із харчових технологій до професійної діяльності відображає сукупність загальних і фахових (професійно-базових, спеціально-професійних) компетентностей, рівень сформованості яких у випускників закладів вищої освіти засвідчує їх готовність до виконання професійної діяльності. Компетентнісна модель підготовки фахівців із технології харчування, моделі їхньої професійної діяльності є основою для розроблення системи підготовки майбутніх фахівців із технології харчування та дуальною формою здобуття освіти. Дуальну освіту визначаємо як форму вдосконалення процесу підготовки фахівців для харчової промисловості, дієвий механізм співпраці держави, підприємства, освітньої установи та здобувача освіти. У структурі компетентнісної моделі підготовки бакалавра з технології харчування виокремлено ключові, предметні, галузеві та фахові компетенції, що є основою для формування інтегративної, персональної, а згодом і загальнопрофесійної компетентності майбутнього фахівця.

Список використаних джерел:

1. Андреева В., Григораш В. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром. Харків : Основа, 2006. 204 с.
2. Астахова В., Михайлева Е., Астахова Е. Непрерывное образование в контексте образовательных реформ в Украине : монография. Харьков : НУА, 2006. 299 с.
3. Байденко В., Селезнева Н. Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования нового поколения как комплексная норма качества высшего образования: общая концепция и модель : методическое пособие. Москва : Центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. 72 с.
4. Барко В. Роль креативності у формуванні професійної компетентності. *Вісник Національної академії оборони України*. Київ : НУОУ, 2010. Вип. 6(19). С. 69–75.
5. Биков В. Навчальне середовище сучасних педагогічних систем. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. Ченстохова : Видавництво Вищої педагогічної школи у Ченстохові, 2004. Вип. IV. С. 59–80.
6. Благий О. Формування здоров'язберігаючої компетентності у майбутнього інженера-технолога харчової галузі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія «Філологія. Педагогіка». 2015. № 6. С. 9–13.
7. Бобиенко О. Ключевые компетенции личности как образовательный результат системы профессионального образования : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Казань, 2005. 186 с.
8. Діденко Т., Жовтоніжко І. Професійна адаптація майбутніх фахівців як основа успішної навчально-професійної діяльності в умовах ВНЗ. *Проблеми сучасної педагогічної освіти* : збірник наукових статей. Ялта, 2014. С. 54–55.
9. Кожан Т. Компетентнісні засади моделювання діяльності менеджера з персоналу. *Формування ринкової економіки* : збірник наукових праць / упор. та відп. ред. О. Беляєв. Київ, 2012. С. 546–552.
10. Кравченко О. Формування професійної компетентності й особистості майбутнього фахівця з технології харчування за умов реалізації дуальної форми здобуття освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 37. Т. 2. С. 39–42. DOI: 10.36074/logos-10.09.2021.55.
11. Краевский В., Хуторской А. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогіка*. 2003. № 2. С. 3–10.
12. Красильникова В. Методология создания единой информационно-образовательной среды университетского округа. *Вестник Оренбургского государственного университета*. 2002. № 2. С. 105–110.

13. Луговий В. Запровадження компетентнісного підходу у вищій освіті – вимога часу. *Міжнародна виставка «Сучасні навчальні заклади – 2010»* : офіційний каталог виставки. Київ, 2010. С. 14.
14. Луначек В. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі. *Держава і суспільство*. 2013. № 1. С. 155–162.
15. Мазаракі А., Ткаченко Т. Компетентнісна модель менеджера в галузевих стандартах вищої освіти України. *Науково-методичні підходи до викладання управлінських дисциплін в контексті вимог ринку праці* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 11–12 квітня 2013 р. : у 2 т. Дніпропетровськ, 2013. Т. 1. С. 3–5.
16. Одегов Ю., Руденко Г., Бабынина Л. Экономика труда : учебник : в 2 т. Москва : Альфа-пресс, 2007. Т. 1. 678 с.
17. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті. *Вісник Львівського університету. Серія «Педагогіка»*. 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 73–82.
18. Савченко О. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови і склад професійно-комунікативної компетенції. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. Т. 31(70). № 2. Ч. 2. С. 218–224. DOI: 10.32838/2663-6069/2020.2-2/38.
19. Стандартизація професійної освіти на основі компетентнісного підходу / П. Лузан, Т. Пашенко, Н. Ваніна, Н. Колісник. *Science Rise*. 2018. № 5(25). Р. 32–35. DOI: 10.15587/2519-4984.2018.137845.
20. Шадриков В. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход. *Высшее образование сегодня*. 2004. № 4. С. 28–31.
21. Яковчук О. Формування професійної компетентності майбутніх техніків-технологів з технології харчування в освітньому процесі коледжу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2017. 246 с.

References:

1. Andriieva, V., Hryhorash, V. (2006). *Nastilna knyha pedahoha. Posibnyk dlia tykh, kto khoche buty vchytelem-maistrom [Teacher's desk book. A guide for those who want to be a master teacher]*. Kharkiv: Osnova, 204 p. [in Ukrainian].
2. Astakhova, V., Mikhayleva, E., Astakhova, E. (2006). *Nepreryvnoe obrazovanie v kontekste obrazovatel'nykh reform v Ukraine: monografiya [Continuing education in the context of educational reforms in Ukraine: monograph]*. Kharkiv: NUA, 299 p. [in Russian].
3. Baydenko, V., Selezneva, N. (2005). *Gosudarstvennyy obrazovatel'nyy standart vysshego professional'nogo obrazovaniya novogo pokoleniya kak kompleksnaya norma kachestva vysshego obrazovaniya: obshchaya kontseptsiya i model': metodicheskoe posobie [State educational standard of higher vocational education of a new generation as a complex norm of the quality of higher education: general concept and model: methodological guide]*. Moscow: Tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 72 p. [in Russian].
4. Barko, V. (2010). Rol kreatyvnosti u formuvanni profesiinoy kompetentnosti [The role of creativity in the formation of professional competence]. *Visnyk Natsionalnoi akademii oborony Ukrainy*, issue 6(19), pp. 69–75 [in Ukrainian].
5. Bykov, V. (2004). Navchalne seredovyshche suchasnykh pedahohichnykh system [Learning environment of modern pedagogical systems]. *Profesiina osvita: pedahohika i psykhologhiia*. Czestochowa: Publishing House of the Higher Pedagogical School in Czestochowa, issue IV, pp. 59–80 [in Ukrainian].
6. Blahyi, O. (2015). Formuvannya zdoroviazberihaiuchoi kompetentnosti u maibutnoho inzhenera-tekhnolooha kharchovoi haluzi [Formation of health-preserving competence in the future engineer-technologist of the food industry]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut". Seriya "Filolohiia. Pedahohika"*, no. 6, pp. 9–13 [in Ukrainian].
7. Bobienko, O. (2005). Klyuchevye kompetentsii lichnosti kak obrazovatel'nyy rezul'tat sistemy professional'nogo obrazovaniya [Key competencies of an individual as an educational result of the vocational education system]. *Candidate's thesis*. Kazan, 186 p. [in Russian].
8. Didenko, T., Zhovtonizhko, I. (2014). Profesiina adaptatsiia maibutnykh fakhivtsiv yak osnova uspishnoi navchalno-profesiinoy diialnosti v umovakh VNZ [Professional adaptation of future specialists as a basis for successful educational and professional activities in the university]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity: zbirnyk naukovykh statei*. Yalta, pp. 54–55 [in Ukrainian].
9. Kozhan, T. (2012). Kompetentnisni zasady modeliuвання diialnosti menedzhera z personalu [Competence principles of modeling the activities of the personnel manager]. *Formuvannya rynkovoї ekonomiky: zbirnyk naukovykh prats / ed. by O. Bieliaiev*. Kyiv, pp. 546–552 [in Ukrainian].
10. Kravchenko, O. (2021). Formuvannya profesiinoy kompetentnosti y osobystosti maibutnoho fakhivtsia z tekhnolohii kharchuvannya za umov realizatsii dualnoi formy zdobuttia osvity [Formation of professional competence and personality of the future specialist in food technology under the conditions of realization of the dual form of education]. *Innovatsiina pedahohika*, issue 37, vol. 2, pp. 39–42. DOI: 10.36074/logos-10.09.2021.55 [in Ukrainian].
11. Kraevskiy, V., Khutorskoy, A. (2003). Predmetnoe i obshchepredmetnoe v obrazovatel'nykh standartakh [Subject and general subject in educational standards]. *Pedagogika*, no. 2, pp. 3–10 [in Russian].
12. Krasil'nikova, V. (2002). Metodologiya sozdaniya edinoi informatsionno-obrazovatel'noy sredy universitetskogo okruga [Methodology for creating a unified information and educational environment of the university district]. *Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 2, pp. 105–110 [in Russian].
13. Luhovyi, V. (2010). Zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu u vyshchii osviti – vymoha chasu [Introducing a competency-based approach in higher education is a matter of time]. *Mizhnarodna vystavka "Suchasni navchalni zaklady – 2010": ofitsiyni kataloh vystavky*. Kyiv, p. 14 [in Ukrainian].

14. Luniachek, V. (2013). Kompetentnistnyi pidkhid yak metodolohiia profesiinoi pidhotovky u vyshchii shkoli [Competence approach as a methodology of professional training in higher education]. *Derzhava i suspilstvo*, no. 1, pp. 155–162 [in Ukrainian].
15. Mazaraki, A., Tkachenko, T. (2013). Kompetentnisna model menedzhera v haluzevykh standartakh vyshchoi osvity Ukrainy [Competence model of a manager in the industry standards of higher education in Ukraine]. *Materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference “Naukovo-metodychni pidkhody do vykladannia upravlinskykh dystsyplin v konteksti vymoh rynku pratsi”* (Dnipropetrovsk, April 11–12, 2013), in 2 vol. Dnipropetrovsk, vol. 1, pp. 3–5 [in Ukrainian].
16. Odegov, Yu., Rudenko, G., Babynina, L. (2007). *Ekonomika truda: uchebnik [Labor economics: textbook]*, in 2 vol. Moscow: Al'fa-press, vol. 1, 678 p. [in Russian].
17. Rud, M. (2006). Kompetentnisnyi pidkhid v osviti [Competence approach in education]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya “Pedagogika”*, issue 21, vol. 1, pp. 73–82 [in Ukrainian].
18. Savchenko, O. (2020). Kompetentnisnyi pidkhid u navchanni inozemnoi movy i sklad profesiino-komunikatyvnoi kompetentsii [Competence approach in foreign language teaching and the composition of professional and communicative competence]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriya “Filolohiia. Sotsialni komunikatsii”*, vol. 31(70), no. 2, part 2, pp. 218–224. DOI: 10.32838/2663-6069/2020.2-2/38 [in Ukrainian].
19. Luzan, P., Pashchenko, T., Vanina, N., Kolisnyk, N. (2018). Standartyzatsiia profesiinoi osvity na osnovi kompetentnisnoho pidkhodu [Standardization of vocational education based on the competence approach]. *Science Rise*, no. 5(25), pp. 32–35. DOI: 10.15587/2519-4984.2018.137845 [in Ukrainian].
20. Shadrikov, V. (2004). Novaya model' spetsialista: innovatsionnaya podgotovka i kompetentnostnyy podkhod [New specialist model: innovative training and competence-based approach]. *Vyshee obrazovanie segodnya*, no. 4, pp. 28–31 [in Russian].
21. Yakovchuk, O. (2017). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh tekhniv-tekhnolohiv z tekhnolohii kharchuvannia v osvitnomu protsesi koledzhu [Formation of professional competence of future technicians-technologists in food technology in the educational process of the college]. *Candidate's thesis*. Khmelnytskyi, 246 p. [in Ukrainian].